

Tiedote

Julkaisuvapaa 8.12.2016 klo 9:00

Suljetuissa vankiloissa ongelmia vankeuslakiuudistuksen toteutumisessa

Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen tavoitteet toteutuvat jokseenkin hyvin avovankiloissa. Oikeuksien toteutumisessa on kuitenkin puutteita suljetuissa vankiloissa. Vankien oikaisuvaatimusten ja hallinto-oikeusvalitusten menestyminen on yleisesti ottaen vähäistä. Kehitystarpeet kohdistuvat erityisesti vankeinhoidon toimintaedellytysten turvaamiseen sekä vankilakäytäntöjen ja rangaistusajan suunnitelmia koskevien menettelyjen yhdenmukaistamiseen.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa on tutkittu erityyppisten aineistojen ja näkökulmien avulla vankeuslakiuudistuksen keskeisten tavoitteiden toteutumista. Aineisto muodostuu vangeille, tutkintavangeille, vankilahenkilökunnalle ja arviointikeskusten henkilökunnalle suunnatuista kyselyistä, muutoksenhaku- ja kantelumateriaaleista, vankilan järjestyssäännöistä, vankien rekisteritiedoista sekä vankien ja henkilökunnan haastatteluista.

Tietolaatikko:

Vankeuslainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan 1.10.2006. Siinä uudistettiin vankeuden täytäntöönpanon tavoitteita ja sisältöä. Lähtökohtana oli säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista aiempaa täsmällisemmin. Vankien oikeusturvaa pyrittiin parantamaan myös muutoksenhakuoikeutta tarkentamalla ja vankilakäytäntöjä yhdenmukaistamalla. Vankeusajasta pyrittiin lisäksi kehittämään aiempaa vaikuttavampi, ennustettavampi ja suunnitelmallisempi: jokaiselle vangille on laadittava yksilöllinen suunnitelma rangaistusajan suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta varten. Suunnitelmaa on tarkoitus päivittää ja seurata vankeusaikana.

Vankien oikeudet toteutuvat jokseenkin hyvin avovankiloissa

Avovankiloissa vankien oikeudet ja rangaistusajan suunnitelma toimivat jokseenkin hyvin. Suljetuissa vankiloissa oli puutteita erityisesti vangin kuulemisessa, päätösten perustelemisessa ja tiedonsaannissa henkilökunnalta. Jonkin verran ongelmia ilmeni myös terveydenhuoltoon liittyvien oikeuksien toteutumisessa sekä vankien yhteyksissä vankilan ulkopuolelle.

Muutoksenhaku tehoton oikeusturvakeino

Vankien oikaisuvaatimusten ja erityisesti hallinto-oikeusvalitusten menestyminen oli vähäistä. Kun oikaisuvaatimus menestyi, lakia oli yleensä sovellettu väärin tai viranomaisen oli toiminut ilman laissa säädettyä perustetta. Muutoksenhakujärjestelmä ei siis ole tehokas oikeusturvakeino tulkinnanvaraisemmissa harkintavaltakysymyksissä.

Noin kolmannes vankeusvangeista ei tiennyt, kuinka muutosta haetaan tai kantelu tehdään, tutkintavangeista vielä harvempi. Moni arveli, että muutoksen hakemisesta tai kantelemisesta voisi seurata vankilan henkilökunnan asenteiden huononemista vankia

kohtaan. Vankilahenkilöstön suhtautuminen vankien muutoksenhakuoikeuden hyödyntämiseen oli ristiriitaista; erityisesti muutoksenhakuoikeuden laajentamista vastustettiin.

Rangaistusajan suunnitelman laadinnan ja toteuttamisen käytännöissä kirjavuutta

Rangaistusajan suunnitelma laadittiin lähes kaikille vankeusvangeille, mutta niiden laatu vaihteli. Resurssipulan vuoksi suuri osa suunnitelmista laadittiin asiakirjojen perusteella vankia kuulematta, eli ne eivät olleet tarkoitettussa mielessä yksilöllisiä. Henkilöstön mukaan suunnitelmat olivat usein myös liian ylimalkaisia, ja niiden tavoitteita oli vaikea toteuttaa vankiloissa.

Suljetuissa vankiloissa oli liian vähän toimintoja ja henkilöstöä suunnitelmien toteuttamista varten. Avovankiloissa tilanne oli parempi. Vankilahenkilöstö seurasi suunnitelmien toteutumista eri tavoin eri vankiloissa, eikä tavoitteiden toteutumisen arvioinnille ollut yhteistä kriteeristöä. Tietojärjestelmä oli seurantaa ajatellen epätarkoituksenmukainen.

Vangit olivat motivoituneita noudattamaan suunnitelmaa erityisesti siksi, että noudattaminen on avolaitokseen pääsyn ja monien lupien edellytys. Tämä oli myös lain tarkoitus: vankeja haluttiin motivoida suunnitelman toteuttamiseen kytkemällä se etuuksiin. Osa henkilöstöstä suhtautui kuitenkin kielteisesti rangaistusajan suunnitelman ”välineellisen suorittamiseen” ja peräänkuulutti vangeilta aitoa motivaatiota rikoksettomuuteen.

Epäyhdenmukaisten vankilakäytäntöjen syynä rakenteet, resurssit ja linjausten puutteet

Tutkimuksessa havaittiin siis melko selkeitä eroja vankilakäytäntöjen yhtenäisyydessä (oikeuksien toteutumiseen ja rangaistusajan suunnitelmaan liittyen). Osa eroista selittynee rakenteellisilla seikoilla, kuten vankipopulaation erilaisuudella ja erilaisella valvonnan tasolla. Vankilahenkilöstön näkökulmasta resurssitilanne vaikuttaa kielteisesti vankien oikeuksien toteutumiseen erityisesti suljetuissa vankiloissa.

Käytäntöjen vaihtelevuus selittyy myös toisistaan poikkeavilla laintulkinnoin. Selkeiden linjausten puute saattaa osaltaan tuottaa lain tavoitteiden vastaisia toimintakulttuureja tai käytäntöjä. Tutkimuksen perusteella kehittämistarpeet kohdistuvatkin ennen kaikkea lain tavoitteita tukevien yhtenäisten menettelytapojen kehittämiseen ja riittävien resurssien turvaamiseen.

Lisätietoja:

Tohtorikoulutettava Anu Liimatainen, p. 050 448 8619, s-posti: anu.liimatainen(at)helsinki.fi
Erikoissuunnittelija Ilppo Alatalo, p. 029 56 88416, s-posti: ilppo.alatalo(at)om.fi

Julkaisutiedot: Liimatainen, Anu & Rantala, Kati 2016. Vankeuslakiuudistuksen arviointitutkimuksen yhteenveto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Katsauksia 17/2016 (verkkojulkaisu)

Erillisanalyysit:

Mäkipää Leena (2013) Vankiloiden järjestyssääntöjen sisältöanalyysi vankeuslakiuudistuksen näkökulmasta. Helsinki: OPTL:n tutkimustiedontantoja 120.

<http://hdl.handle.net/10138/152561>

Mäkipää Leena (2015) Vangit jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käyttäjinä. Lakimies 2015/1.

<https://www.edilex.fi/lakimies/14902>

Liimatainen Anu, Mäkipää Leena & Rantala Kati (2014). Kysely vankiloiden ja arviointikeskuksen henkilökunnalle. Helsinki: OPTL:n verkkokatsauksia 42/2014.

<http://hdl.handle.net/10138/152566>

Liimatainen Anu, Rantala Kati, Paasonen Jyri & Mäkipää Leena (2015) Kyselytutkimus vankeusvangeille sääntelyn toimivuudesta ja vankilaoloista. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 6/2015.

<http://hdl.handle.net/10138/156120>

Tyni Sasu, Rantala Kati, Kääriäinen Henri & Liimatainen Anu (2016) Tutkintavankeja koskevat oikeudet ja rajoitukset. Kyselytutkimus tutkintavangeille. Julkaisematon käsikirjoitus. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Liimatainen Anu, Rantala Kati, Mäkipää Leena & Tyni Sasu (2016) Keppiä ja porkkanaa? Tarkastelussa rangaistusajan suunnitelmien toimivuus. Julkaisematon käsikirjoitus. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.